

NOTITIE

Onderwerp Deelrapport Natuur
Project OER OOH Overijssel
Opdrachtgever Provincie Overijssel
Projectcode 122950
Status Definitief 02
Datum 6 april 2022
Referentie 122950/22-005.098
Auteur(s) mr. A.R. van Driel, I.A.C. Al MSc

Gecontroleerd door M.H. Prins MSc
Goedgekeurd door drs. M.J. Schilt
Paraaf

Bijlage(n)

-

Aan
Kopie

Provincie Overijssel

K. Hulleman

-

1 INLEIDING

Natuur is 1 van de 3 thema's binnen Ruimtelijke kwaliteit. Het thema bestaat uit 3 criteria: biodiversiteit, het areaal en de kwaliteit van beschermde natuurgebieden en het areaal en de kwaliteit van natuur buiten beschermde gebieden.

Tabel 1.1 Vergelijkingskader Natuur

Aspect	Criterium	Databronnen
biodiversiteit	staat van de biodiversiteit	Vogel- en habitatrichtlijnrapportage De staat van de biodiversiteit in Overijssel (Overijssel, 2019) Living Planet Index (LPI's) in combinatie met het Landelijk vegetatie-Meetnet Flora (LMF)
areaal en kwaliteit natuurgebieden	areaal en kwaliteit van beschermde natuurgebieden	- oppervlakte - voortgang N2000 (o.a. Kritische Depositiewaarde) - voortgang NNN - verbondenheid
	areaal en kwaliteit natuur buiten beschermde gebieden	- agrarisch natuurbeheer - landschapselementen

Afbeelding 1.1 Thema Natuur in het Rad voor de Overijsselse leefomgeving

1.1 Staat van de biodiversiteit

Om inzicht te krijgen in de algemene biodiversiteit wordt gebruik gemaakt van de rapportage [De staat van de biodiversiteit in Overijssel \(Overijssel, 2019\)](#), waarin gebruik is gemaakt van Living Planet Index (LPI) van het CBS. Deze informatie wordt aangevuld met de gegevens uit het Landelijk vegetatie-meetnet flora (LMF).

Met de LPI wordt de mate van het voorkomen van dieren in beeld gebracht en deze geeft aan of er sprake is van groei of afname. De aard van de samenstelling van de LPI maakt dat het resultaat altijd een gemiddelde trend is. De toe- of afname van 1 specifieke soort vinkt af door het grote geheel. Zo geeft bijvoorbeeld de LPI voor vogels een stabiele situatie weer, terwijl vrijwel alle grondbroeders (weidevogels, akkervogels) in aantallen achteruit zijn gegaan.

De vogel- en habitatrictlijnrapportage 2019 geeft een overzicht van de status van vogels en instandhouding voor habitattypen en soorten.

Met het LMF wordt voor proefvakken de 'natuurwaarde' berekend op grond van zeldzaamheid van vegetaties, soortenrijkdoem en trends. In Overijssel gaat het om bijna 800 proefvakken.

Tabel 1.2 Criterium biodiversiteit

Aspect	Doel	Criterium	Databron
natuur	condities voor planten- en diersoorten op orde	biodiversiteit	<ul style="list-style-type: none"> - biodiversiteitsmonitor (2019) op basis van Living Planet Index (LPI's) - vogel- en habitatrichtlijnrapportage - landelijk vegetatie-Meetnet Flora (LMF)

1.1.1 Huidig beleid

De huidige ambitie van de provincie Overijssel met betrekking natuurgebieden in de Omgevingsvisie 2017 is omschreven als: een gezonde en aantrekkelijke natuur voor mensen, dieren en planten; een natuur die beleefd en gebruikt kan worden, kan profiteren van en bijdragen aan (economische) ontwikkelingen en rijk is aan plant- en diersoorten (biodiversiteit).

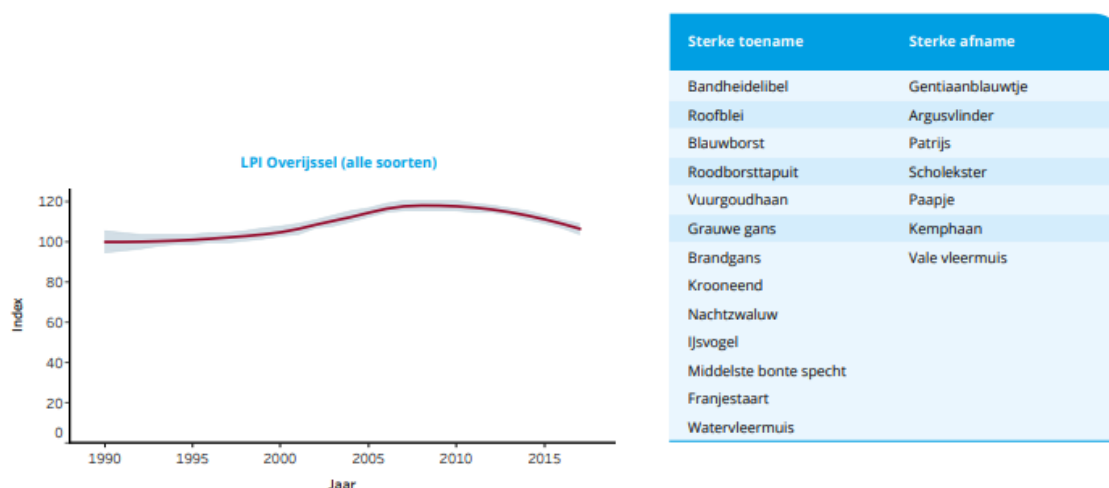
De provincie draagt bij aan de realisatie van de doelen in de vogel- en habitatrichtlijn. De Vogelrichtlijn (1979) en de Habitatrichtlijn (1992) zijn opgesteld om met alle EU-lidstaten gezamenlijk de biodiversiteit in stand te houden en te herstellen. Het zijn de belangrijkste instrumenten om de achteruitgang van de biodiversiteit in EU-lidstaten een halt toe te roepen en om te buigen tot herstel, om zo een grotere bijdrage te leveren aan de wereldwijde bescherming van de biodiversiteit. Door middel van voortgangsrapportages worden de doelen gemonitord.

1.1.2 Huidige situatie

LPI

In de Living Planet Index (LPI) is gekeken naar aantals- en verspreidingsgegevens van 244 diersoorten met lange tijdreeksen. Planten en ongewervelden zijn niet meegenomen. De LPI-Overijssel geeft daarmee geen compleet beeld van de ontwikkeling van de biodiversiteit binnen deze tijdreeksen.

Afbeelding 1.2 LPI: gemiddelde biodiversiteit in provincie Overijssel

Het totaalbeeld van de soorten die deel uitmaken van de LPI-Overijssel laat een vrij stabiele situatie zien. De laatste 5 jaren is echter wel sprake van een afname van de totale biodiversiteit. De soorten die een positieve trend laten zien zijn veelal soorten waarvoor Nederland als leefgebied aantrekkelijker is geworden om zich te vestigen.

Dit komt onder andere door stijging van de gemiddelde temperatuur of een grotere beschikbaarheid aan voedsel of broedgelegenheid. Veelal gaat het hier om soorten die inspelen op productieve graslanden en de toename van dood hout in bossen. Dit geldt voor de grauwe gans en de middelste bonte specht. De soorten die het slechter doen, stellen hogere eisen aan hun leefomgeving en hebben last van vermisting, verzuring, verdroging en/of versnippering. Dat zijn structurele problemen in de natuur, waar de provincie aan werkt. Veel soorten die een afname vertonen zijn gebonden aan het agrarisch cultuurlandschap, zoals grutto, Kievit, veldleeuwerik, paapje en spreeuw. Ook vogels van natte bossen (nachttegaal, koekoek) laten een negatieve trend zien. Dit geldt eveneens voor moerasvogels (grote karekiet, porseleinhoen, roerdomp, watersnip). Met dagvlinders die gebonden zijn aan droge zandige biotopen (heiden) en schraalgraslanden gaat het ook niet goed. De LPI-Overijssel komt in grote lijnen overeen met de LPI-Nederland.

LMF

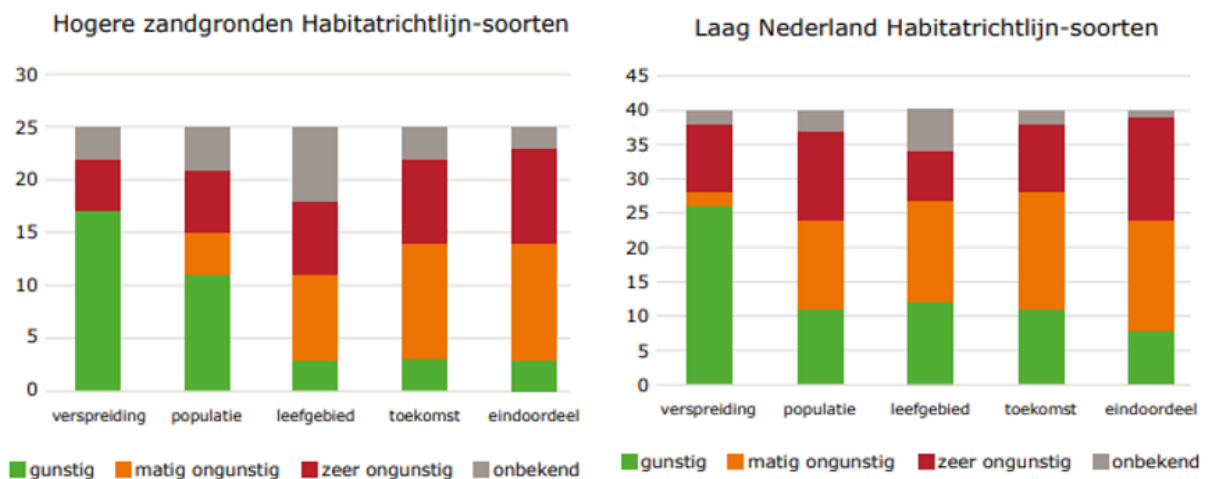
Uit het Landelijk vegetatie-Meetnet Flora (LMF) blijkt dat de biodiversiteit van vegetaties over het algemeen stabiliseert binnen beschermde natuurgebieden (het Natuurnetwerk Nederland (NNN)). Buiten deze gebieden is de natuurwaarde al lager (ongeveer de helft) en neemt de natuurwaarde verder af met ongeveer met 1 % per jaar.

Vogel- en habitatrichtlijn

In Overijssel zijn verschillende gebieden die terugkomen in de vogel- en habitatrichtlijnrapportage: Laag Nederland, Hogere Zandgronden, Boerenland en stedelijk gebied.

Meer dan de helft van de soorten van de habitatrichtlijn heeft (voor Laag Nederland) een gunstig verspreidingsgebied, terwijl bijna driekwart matig ongunstig of zeer ongunstig scoort qua populatie, leefgebied en toekomstperspectief. Ook infrastructuur is een bedreiging: door de barrières die vooral grote wegen veroorzaken, raken populaties versnipperd en vallen er verkeersslachtoffers. De vogelsoorten in laag Nederland laten vooral een positieve of stabiele trend zien, zowel op de korte als op de lange termijn

Afbeelding 1.3 Staat van de instandhouding habitatrichtlijnsoorten op hogere zandgronden en laag Nederland (bron: vogel- en habitatrichtlijnrapportage 2019)

Op de hogere zandgronden scoort vooral de kwaliteit van het leefgebied voor soorten ongunstig. Meer dan de helft van de soorten van de Habitatrichtlijn heeft een gunstig verspreidingsgebied, iets minder dan de helft een gunstige populatie. De verwachtingen zijn dat de huidige situatie in de komende jaren verder verslechtert: door achteruitgang van habitats krimpen de verspreidingsgebieden en dit leidt tot verdere druk op populaties. Voor alle soorten speelt bovendien dat de steeds verder groeiende recreatiedruk zorgt voor steeds meer verstoring, met name tijdens het broedseizoen (bron: vogel- en habitatrichtlijnrapportage 2019).

Veel broedvogels staan erg onder druk door de intensieve landbouw. Door het verdwijnen van gevarieerde, kruidenrijke vegetatie en het gebruik van bestrijdingsmiddelen in het boerenland is voor veel soorten voedselschaarste ontstaan. Daarnaast zijn onder meer door vaker maaien grote arealen grasland niet langer geschikt om te nestelen en jongen groot te brengen. Bij kavelvergroting zijn ook veel hagen, houtwallen en overhoekjes verdwenen. Ook heden ten dage gaan deze ontwikkelingen nog door. Ze zorgen bij zowel broedende weidevogels, akkervogels als bij sommige vogelsoorten van kleinschalig cultuurlandschap voor negatieve trends.

Het stedelijk gebied is een belangrijk toevluchtsoort voor soorten vanuit het landelijk gebied, die minder leefomgeving hebben door schaalvergroting van landbouw. Van de soorten van de Habitatrichtlijn die in het stedelijk gebied voorkomen, is het verspreidingsgebied gunstig omdat het om wijdverspreide soorten gaat, maar populatie en kwaliteit van het leefgebied zijn merendeels matig tot zeer ongunstig beoordeeld (bron: vogel- en habitatrichtlijnrapportage 2019). Tuinen worden minder groen en er is een afname van insecten en zaden. Daarnaast is er een groeiend milieubewustzijn in het stedelijk gebied, waarbij tuinen worden ontsteend en meer diverse tuinen worden ingericht.

Conclusie

Het algemene beeld van de biodiversiteit is dat deze stabiel is en overeenkomt met de LPI voor Nederland, zij het dat een duidelijk trend waarneembaar is. Er zijn soortgroepen waar een afname is die wordt veroorzaakt door structurele problemen in de natuur. De algemene biodiversiteit is daarom als matig gewaardeerd.

Tabel 1.3 Waardering van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie
natuur	condities voor planten- en diersoorten op orde	biodiversiteit	matig

1.1.3 Autonome ontwikkeling

Natuurontwikkeling en moerasherstel dat momenteel plaatsvindt in natuurgebieden, langs rivieren en in de beekdalen hebben een positieve invloed op vogelsoorten. Binnen de natuurgebieden kan daarom een toename van de biodiversiteit worden verwacht.

Daarbuiten ligt dat anders. In de toekomst wordt een grotere, negatieve impact verwacht van projecten op het gebied van de energietransitie (zoals de aanleg van zonneparken en windmolenparken), woningbouw (in of in de directe nabijheid van NNN) en de gevolgen van de klimaatverandering.

Dit speelt op een andere manier in de stad. Met de isolatie van oude gebouwen gaan zomer- en winterverblijfplaatsen van vleermuizen en nestplaatsen van vogels verloren. Voor soorten die volledig afhankelijk zijn van gebouwen, zoals de meervleermuis en de gierzwaluw, is dat een serieuze bedreiging.

De opkomst van vormen van 'natuurinclusief bouwen', waarbij bij de nieuwbouw rekening wordt gehouden met leefmilieus voor vooral diersoorten, lijkt een kans om in de stad te werken aan de verhoging van de biodiversiteit (bron: Vogel- en habitatrichtlijnrapportage 2019).

De provincie voert zowel passieve als actieve maatregelen uit om de achteruitgang van de biodiversiteit te stoppen. Als passieve maatregel houdt de provincie toezicht op het naleven van de Wet natuurbescherming. Het doden en verstoren van beschermde soorten is niet toegestaan. Tenzij de wet daar specifieke uitzonderingen op geeft.

De provincie Overijssel voert diverse programma's en activiteiten uit om de ambities in de omgevingsvisie te realiseren.

Conclusie

De trends binnen natuurgebieden zijn overwegend positief. De behoudsdoelstellingen worden naar verwachting gehaald. Buiten de natuurgebieden is echter sprake van een duidelijke afname van de biodiversiteit. Daarom is de autonome ontwikkeling matig beoordeeld.

Tabel 1.4 Waardering van de autonome ontwikkeling ten opzichte van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling
natuur	condities voor planten- en diersoorten op orde	biodiversiteit	matig	matig

1.2 Areaal en kwaliteit van beschermde natuurgebieden

Om inzicht te krijgen in het areaal en de kwaliteit beschermde natuurgebieden is gekeken naar de verschillende Natura 2000-gebieden en het Natuurnetwerk Nederland (NNN).

Tabel 1.5 Criterium beschermde natuurgebieden

Aspect	Doel	Criterium	Databron
areaal en kwaliteit natuurgebieden	behoud en versterking van de kwaliteit van natuur en een samenhangend netwerk van natuurgebieden	areaal en kwaliteit van beschermde natuurgebieden	<ul style="list-style-type: none"> - oppervlakte - voortgang N2000 - voortgang NNN - verbondenheid

1.2.1 Huidig beleid

De ambitie van de provincie Overijssel met betrekking natuurgebieden is in de Omgevingsvisie 2017 omschreven als: een vitaal en samenhangend stelsel van NNN, waaronder Natura 2000-gebieden en nationale parken. Het ruimtelijk beleid voor het NNN is gericht op behoud, herstel en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden van het NNN: de natuurkwaliteit, landschappelijke kwaliteit en de beleving van rust. Daarbij dient zoveel mogelijk rekening gehouden te worden met de andere belangen in het gebied. Voor initiatieven die niet passen binnen de doelstelling van het NNN is geen ruimte, tenzij er sprake is van een groot openbaar belang waar niet op een andere manier aan voldaan kan worden (het 'nee, tenzij'-principe). Daarbij hanteert de provincie het principe dat de kwaliteit, samenhang en het areaal van het NNN er niet op achteruit mogen gaan. Instrumenten hiervoor zijn herbegrenzing van het NNN en compensatie van negatieve effecten. Er is ruimte voor het aanpassen van de begrenzing als daarmee het NNN versterkt kan worden. Naast het versterken van bestaande natuurgebieden werkt de provincie ook aan uitbreiden van natuur. Een deel van de bestaande natuurgebieden is namelijk te klein, versnipperd of van te slechte kwaliteit om de planten en soorten in de gebieden een goede leefgebied te bieden. De provincie heeft de ambitie om nog circa 5.500 ha aan NNN te verwerven.

Voor Natura 2000-gebieden geldt specifiek: het behouden en versterken van de diversiteit aan planten en dieren. Voor elk van de Natura 2000-gebieden heeft de provincie beheerplannen opgesteld. Hierin zijn instandhoudingsdoelstellingen en maatregelen geformuleerd.

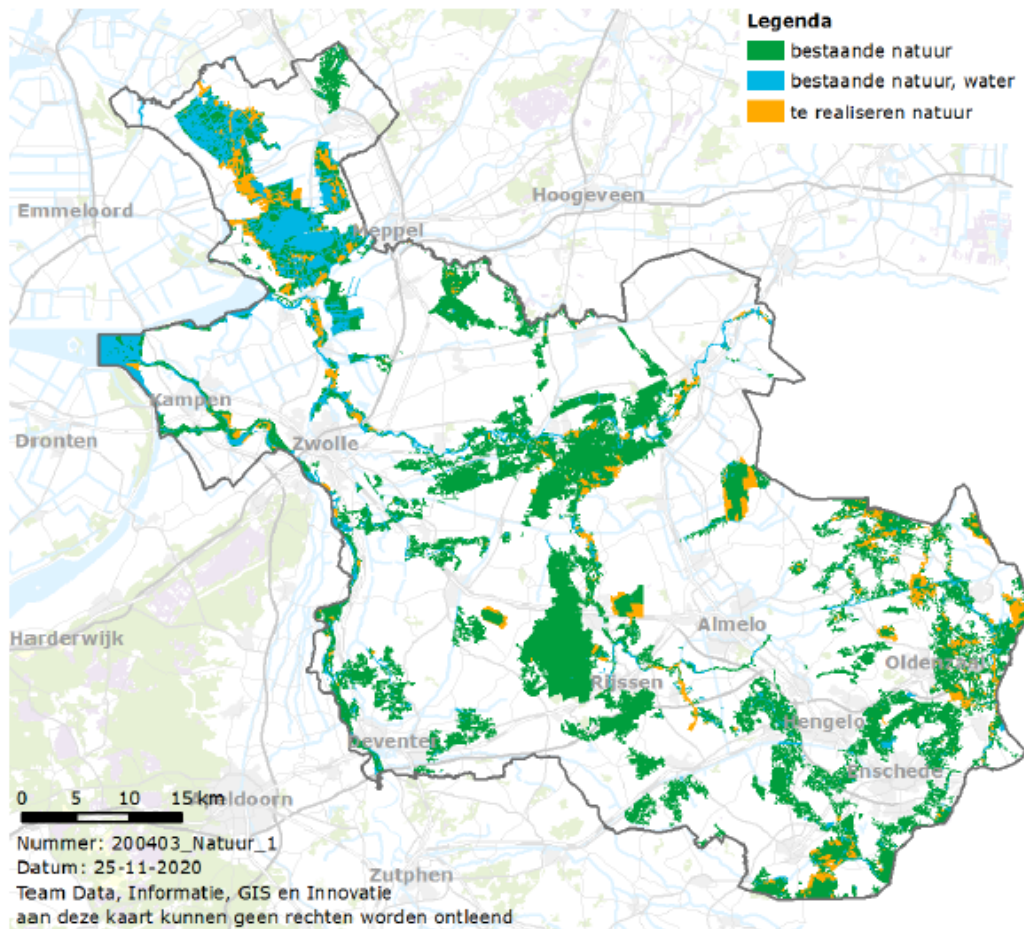
1.2.2 Huidige situatie

Binnen de provincie Overijssel liggen verschillende Natura 2000-gebieden en het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Circa 20 % van het grondgebied van de provincie Overijssel bestaat uit beschermde natuur (67.000 ha), waarvan de helft de status van Natura 2000-gebied heeft.

NNN

In de provincie Overijssel maakt 59.466 ha natuur (peildatum 1 januari 2021) onderdeel uit van het NNN. Binnen het NNN liggen gebieden die vanwege hoge natuurwaarden (inter)nationale bescherming genieten, zoals de nationale parken en Natura 2000-gebieden. De provincie heeft 2.600 ha verworven om in te richten als NNN. Daarnaast is er nog een resterende inrichtingsambitie van 3.692 ha.

Afbeelding 1.4 NNN in Overijssel (bron: Overijssel)

Binnen het NNN liggen 2 nationale parken: Weerribben-Wieden en de Sallandse Heuvelrug.

Natura 2000

In Nederland liggen 162 Natura 2000-gebieden, waarvan 24 (deels) in Overijssel: heidegebieden, veengebieden, natuur langs beken en rivieren, moerassen en merengebieden. De gebieden zijn geselecteerd op grond van het voorkomen van soorten en habitattypen die vanuit Europees oogpunt bescherming nodig hebben. Deze gebieden liggen in Overijssel grotendeels binnen het NNN. De Natura 2000-gebieden die binnen de provincie Overijssel vallen zijn in onderstaande tabel opgenomen. Enkele gebieden vallen onder beheer en verantwoordelijkheid van Rijkswaterstaat omdat ze natte natuur zijn, waaronder het Ketelmeer & Vossemeer, Zwarte Meer en de Veluwerandmeren.

Tabel 1.6 Natura 2000-gebieden in Overijssel

Natura 2000-gebieden (deels) in Overijssel		
Aamsveen	Engbertsdijkvenen	Springendal & Dal van de Mosbeek
Achter de Voort, Agelerbroek & Voltherbroek	Ketelmeer & Vossemeer	Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht
Bergvennen & Brecklenkampse Veld	Landgoederen Oldenzaal	Vecht- en Beneden-Reggegebied
Boetelerveld	Lemselermaten	Veluwerandmeren
Borkeld	Lonnekermeer	Weerribben
Buurserzand & Haaksbergerveen	Olde Maten & Veerslootslanden	Wierdense Veld
De Wieden	Rijntakken	Witte Veen
Dinkelland	Sallands Heuvelrug	Zwarte Meer

De provincie heeft veel gevoelige natuur en een hoge milieudruk. De achteruitgang van de natuurkwaliteit in Overijssel is groot. Om achteruitgang van beschermde natuurwaarden te stoppen worden herstelmaatregelen uitgevoerd. Er worden door de provincie Overijssel verschillende maatregelen uitgevoerd in de Natura 2000-gebieden. Zoals het graven van nieuwe petgaten in de Weerribben en De Wieden, de herintroductie van kenmerkende plantensoorten in uiterwaarden Zwarte Water en Vecht, hooilandbeheer en het realiseren van 6 ha vochtige heide in Vecht en Beneden-Reggegebied. Overijssel kent veel complexe maatregelen en maatregelen die zijn opgenomen in gebiedsprocessen, zoals het vernatten van gronden buiten het Natura 2000-gebied. Deze processen vragen zorgvuldigheid en zijn daarom gevoelig voor vertraging. In 2019 waren er in de provincie Overijssel 21 complexe inrichtingsprojecten binnen de PAS-gebieden (bron: landelijke monitoringsrapportage Natura 2000 en stikstof, 2019).

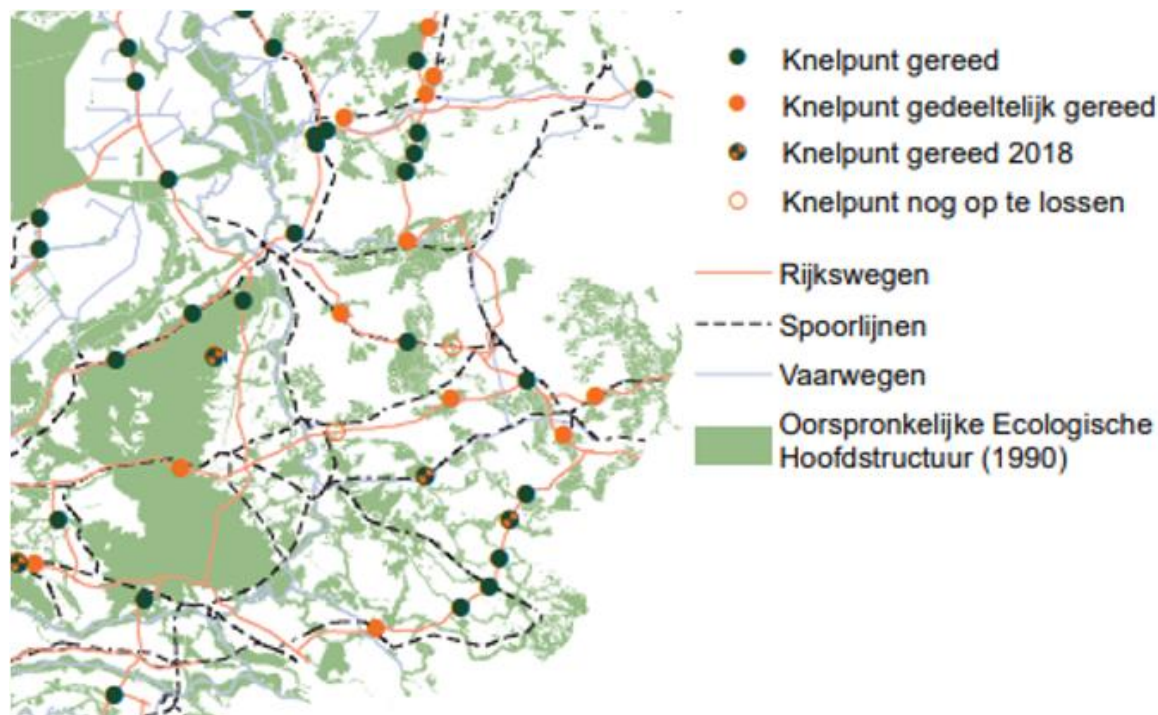
In de laagveengebieden hebben habitattypen en soorten allemaal te lijden onder verdroging, verzuring en eutrofiëring als gevolg van stikstofdepositie en slechte waterkwaliteit. Het verspreidingsgebied van de meeste habitattypen in laag Nederland is gunstig, maar met de oppervlakte, de structuur en functie en het toekomstperspectief is het vaak minder goed gesteld (bron: vogel- en habitatrictlijnrapportage 2019).

Het verspreidingsgebied van de meeste habitattypen van de hogere zandgronden is gunstig, maar de structuur en functie en het toekomstperspectief zijn voor de meeste typen zeer ongunstig. De hogere zandgronden hebben te leiden onder hoge stikstofdepositie, een onbalans van voedingsstoffen in de bodem, en verdroging (bron: Vogel- en habitatrictlijnrapportage 2019).

Versnippering

Door de aanleg van wegen, vaarwegen en spoorwegen zijn natuurgebieden in Nederland in de afgelopen decennia versnipperd geraakt. In het wild levende dieren zijn daardoor steeds meer vast komen te zitten in een onnatuurlijk klein leefgebied. Daarom werken Rijk en provincies ook aan het realiseren van natuurlijke verbindingen tussen natuurgebieden door de aanleg van ecoducten, ecoduikers, faunatunnels en makkelijk uittreedbare oevers rondom bestaande rijksinfrastructuur. De aanleg van ecoducten zoals bij Boerskotten (A1), De Borkeld (A1), Twilhaar (N35) en Boekelerhoek (A35) zorgt ervoor dat er minder faunaknelpunten zijn.

Afbeelding 1.5 Stand van zaken knelpunten ontsnippering (2018) (bron: Zesde voortgangsrapportage natuur, 2019)

Conclusie

Er is 2.600 ha verworven om in te richten als NNN, daarmee wordt versnippering tegengegaan en areaal en kwaliteit behouden. Het areaal en de kwaliteit van beschermde natuurgebieden gaat niet achteruit, maar heeft wel structureel te lijden onder verdroging, verzuring en eutrofiëring als gevolg van bijvoorbeeld stikstofdepositie en slechte waterkwaliteit. Dit aspect is daarom als matig gewaardeerd.

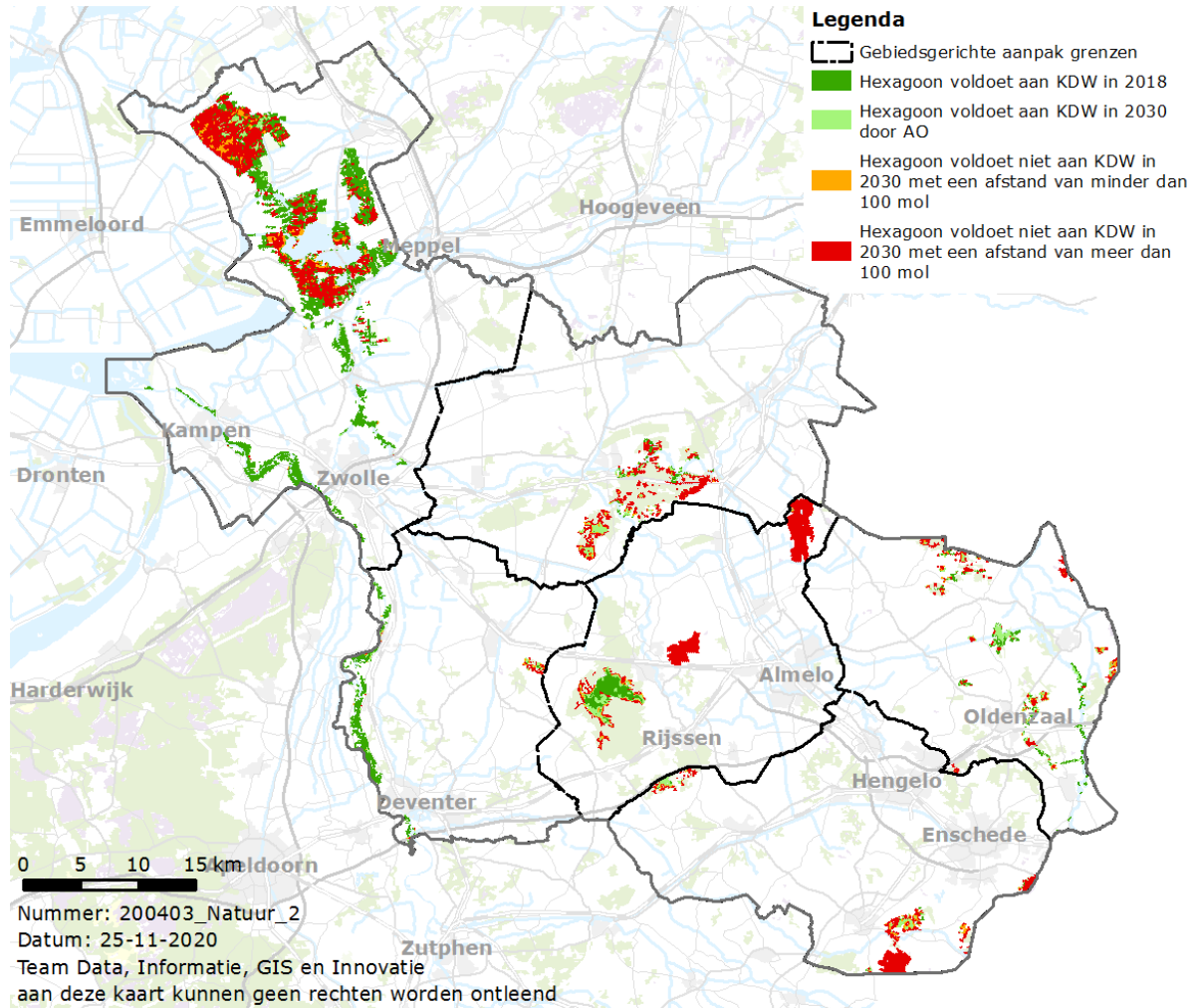
Tabel 1.7 Waardering van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie
natuur	behoud en versterking van de kwaliteit van natuur en een samenhangend netwerk van natuurgebieden	areaal en kwaliteit natuurgebieden	matig

1.2.3 Autonome ontwikkeling

Stikstofdepositie heeft negatieve gevolgen voor de natuur. In onderstaande afbeelding is aangegeven op welke plekken de stikstofgevoelige natuur in de N2000-gebieden nu voldoet (donkergroen) en welke in 2030 voldoet (lichtgroen), als wij het huidige beleid voortzetten. Aanvullend beleid van provincie en Rijk is daar nog niet in meegenomen. Natuur voldoet als de stikstofdepositie lager is dan de Kritische Depositiewaarde (KDW) van het betreffende habitatype. De doelstelling voor Nederland is dat 50 % van het areaal stikstofgevoelige natuur onder de KDW is in 2030. In 2035 moet dat 74 % zijn.

Afbeelding 1.6 Prognose overschrijding Kritische Depositiewaarde (KDW) in 2030: autonome ontwikkeling

De provincie Overijssel voert diverse programma's en activiteiten uit om de ambities in de omgevingsvisie van 2017 te realiseren:

- het realiseren van de Overijsselse Ontwikkelpgave ten behoeve van uitbreiding NNN. In het Natuurbeheerplan van de provincie Overijssel zijn de kaders opgenomen voor de uitvoering van het natuur- en landschapsbeheer in Overijssel. Dit Natuurbeheerplan geeft ook aan waar welke natuur aanwezig is en welke beheerdoelen er gelden. Een aanzienlijk deel van de kosten voor natuurbeheer en -ontwikkeling wordt gefinancierd met subsidies, die op basis van het Natuurbeheerplan aangevraagd kunnen worden;
- het uitvoeren van de N2000-beheerplannen: herstel- en beheermaatregelen in de Natura 2000-gebieden binnen de provincie Overijssel. Door de herstel- en beheermaatregelen uit te voeren wordt gewerkt aan het versterken van de biodiversiteit.

Daarnaast bereidt Overijssel momenteel natuurverbetering in het kader van de gebiedsgerichte aanpak stikstof voor.

Op dit moment is echter nog niet duidelijk of de gekozen maatregel daadwerkelijk tot het beoogde effect in 2035 en 2050 leiden.

Conclusie

Dit zorgt voor een versterking van het areaal en de kwaliteit van de natuurgebieden. Wat betreft areaal heeft de provincie de ambitie om nog circa 5.500 ha te verwerven als NNN, waarvan 2.600 ha reeds is verworven. Tegelijk is de kwaliteit van veel natuur door overbelasting van stikstofdepositie te laag. Het is nog de vraag of de door de provincie genomen en nog te nemen maatregelen tijdig de gewenste verbetering sorteren. Het areaal natuurgebied neemt daarmee toe en is in de autonome ontwikkeling als matig gewaardeerd.

Tabel 1.8 Waardering autonome situatie ten opzichte van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling
natuur	behoud en versterking van de kwaliteit van natuur en een samenhangend netwerk van natuurgebieden	areaal en kwaliteit natuurgebieden	matig	matig

1.3 Areaal en kwaliteit natuur buiten beschermde gebieden

Voor het areaal en de kwaliteit van natuur buiten beschermde natuurgebieden is gekeken naar het leefgebied agrarisch natuurbeheer. Daarnaast is gekeken naar de aanwezigheid van kleine groene landschapselementen.

Tabel 1.9 Criterium natuur buiten beschermde gebieden

Aspect	Doel	Criterium	Databron
areaal en kwaliteit natuurgebieden	behoud en versterking van de kwaliteit van het landschap en een samenhangend netwerk van natuurgebieden	areaal en kwaliteit natuur buiten beschermde gebieden	landschapselementen

1.3.1 Huidig beleid

Het stelsel voor Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) gaat uit naar meer effectief en efficiënt beheer, ruimte voor regionaal maatwerk en agrarisch ondernemerschap. Collectieven in de vorm van groepen van boeren en andere agrarische grondgebruikers spelen zijn eindbegunstigde en daarmee eindverantwoordelijk voor de subsidie agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Het agrarisch collectief ziet toe op de uitvoering van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer in het gebied.

1.3.2 Huidige situatie

In Overijssel was in 2019 5.545 ha ANLb, waarvan het grootste deel open grasland (4.359 ha), gevolg door droge dooradering (997 ha) en 189 ha in de categorie water. Het oppervlakte agrarisch natuurbeheer in Nederland neemt toe, op rond de 5 % van het agrarisch areaal wordt enige vorm van agrarisch natuurbeheer uitgevoerd (bron: Zesde voortgangsrapportage natuur, 2019).

Circa 20.000 ha van de provincie Overijssel bestaat uit kleine groene landschapselementen (<5 ha), zoals houtwallen, singels, heggen en knotbomen.¹ Landschapselementen zijn belangrijk omdat ze bijdragen aan het behoud en herstel van biodiversiteit, klimaatmitigatie en -adaptatie en cultuurhistorie.

Ongeveer 19 % van Overijssel maakt deel uit van het groene netwerk, dit bestaat voor een deel uit groene dooradering, zoals bossen, natuurgebieden maar ook kleine groene landschapselementen zoals houtwallen, singels, heggen en knotbomen. Overijssel kent een vergroving van het landschap, waarbij het groene en blauwe (water) netwerk aantoonbaar haar fijnmazige opbouw verliest. Tussen 2003 en 2011 is er 105 ha aan kleine landschapselementen verdwenen. Dat komt overeen met circa 210 km singels met een breedte van 5 m of circa 10.000 solitaire bomen. Het gaat met name om vergroving van het landschap, nieuwe elementen die voornamelijk langs wegen en bebouwing worden aangeplant en het degraderen van lijnvormige elementen tot losse bomen en struiken (bron: de staat van ons landschap, Landschap Overijssel). Kavelvergroting en het verdwijnen van deze kleine landschapselementen zorgen bij zowel broedende weidevogels, akkervogels als bij sommige vogelsoorten van kleinschalig cultuurlandschap voor negatieve trends (bron: Vogel- en habitatrichtlijn 2019).

Het areaal en de kwaliteit van natuur buiten beschermde gebieden wordt ook gevormd door natuurkwaliteiten in het stedelijk gebied. Zoals genoemd in 1.2.2 is het stedelijk gebied een belangrijk leefgebied voor soorten. Het areaal van natuur in het stedelijk gebied kan afnemen door een verstening van tuinen. Het initiatief Natuur voor Elkaar ondersteunt nieuwe ideeën om mens en natuur meer met elkaar in verbinding te brengen, bijvoorbeeld door subsidie te geven voor vergroening van steden en dorpen.

De provincie Overijssel voert ecologisch bermbeheer uit waarbij de bermenpas worden gemaaid nadat planten hun zaden hebben laten vallen. Daarnaast vindt het maaien gefaseerd plaats. Om gemeenten te stimuleren om hun bermen en waterkanten ook natuurvriendelijker te maaien is er een subsidieregeling ecologisch bermbeheer voor gemeenten (bron: natuur voor elkaar).

Conclusie

Het areaal en de kwaliteit van natuur buiten beschermde gebieden neemt af door het verdwijnen van kleine groene landschapselementen. Het agrarisch natuur- en landschapsbeheer is een goed initiatief om te zorgen voor meer biodiversiteit, maar het oppervlakte hiervan is momenteel nog zeer beperkt. Daarnaast wordt alleen gekeken naar diersoorten. De huidige situatie areaal en kwaliteit natuur buiten beschermde gebieden is daarom beoordeeld als slecht.

Tabel 1.10 Waardering huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie
natuur	behoud en versterking van de kwaliteit van het landschap en een samenhangend netwerk van natuurgebieden	areaal en kwaliteit natuur buiten beschermde gebieden	slecht

1.3.3 Autonome ontwikkeling

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat Rijk en provincies samen een Bossenstrategie opstellen om met hun partners de CO₂-vastlegging in bos en bomen te versterken. Die inspanningen zijn uitgewerkt in de Bossenstrategie 'Bos voor de toekomst' (november 2020). De Bossenstrategie richt zich op het vergroten van het bosareaal en op versterking van de biodiversiteit. De bossenstrategie bevat daarnaast mede vanuit de

¹<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewjYsOXj4t3xAhVJq6QKHxLABYQFjACegQIBRAD&url=https%3A%2F%2Fwww.landschapoverijssel.nl%2Fdownload%2F198%2Flovbrochure-staat-van-het-landschap.pdf&usg=AOvVaw0QtwOylykaRla8KzQQVnI0>.

klimaatdoelen (CO₂-vastlegging) de ambitie om het oppervlak bos in Nederland met 10 % uit te breiden door het aanleggen van nieuw bos.

Ook wordt ingezet op de toename van het aantal landschapselementen. Dit draagt bij aan de landschappelijke identiteit en kan bijdragen aan de klimaatdoelen en de biodiversiteit.

Het aanvalsplan landschapselementen stelt de ambitie dat tegen 2030 minstens 10 % van het landbouwareaal bestaat uit landschapselementen met grote diversiteit. Hiervoor is nog geen strategie uitgewerkt, er zijn met name losse projecten die eindigen in 2023 door Natuur voor Elkaar.

Conclusie

Autonome ontwikkelingen op het gebied van areaal en kwaliteit natuur buiten beschermde gebieden zijn zeer beperkt, daarom is dit beoordeeld als slecht.

Tabel 1.11 Waardering autonome ontwikkeling ten opzichte van de huidige situatie

Aspect	Doel	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling
natuur	behoud en versterking van de kwaliteit van het landschap en een samenhangend netwerk van natuurgebieden	areaal en kwaliteit natuur buiten beschermde gebieden	slecht	slecht

2 EFFECTBEOORDELING PERSPECTIEVEN

Dit hoofdstuk laat de effectbeoordeling van de vier perspectieven zien. Paragraaf 2.1 beschrijft de effecten (kansen, risico's en kanttekeningen) per perspectief op de biodiversiteit. Paragraaf 2.2 en paragraaf 2.3 gaan in op de effecten per perspectief op respectievelijk natuur binnen en buiten natuurgebieden. Per criterium wordt afgesloten met een vergelijking van de perspectieven.

2.1 Staat van de biodiversiteit

2.1.1 Effecten per perspectief

Tabel 2.1 Staat van de biodiversiteit - perspectief 1: Geconcentreerd Overijssel

Kansen	Risico's
1 kansen voor de biodiversiteit door de herintroductie van soorten;	1 strikte functiescheiding van stedelijk gebied, natuur en landbouw kan zorgen voor biodiversiteitsarme gebieden;
2 door functiescheiding, opdikken en verbinding NNN kans op toename biodiversiteit op systeemniveau	2 buiten de NNN gebieden kan grootschalige landbouw overall. Dit leidt vermoedelijk tot een (verdere en sterke) afname van biodiversiteit in landbouwgebieden;
	3 milieuoedities om soorten in stand te houden kunnen afnemen, doordat er focus ligt op technische maatregelen en de werking nog onzeker is

Tabel 2.2 Staat van de biodiversiteit - perspectief 2: Zelfbewust Overijssel

Kansen	Risico's
1 kans op verbetering van de biodiversiteit door een toename van groenblauwe dooradering, vernatting en sponswerking;	1 draagvlak bij belangrijkste stakeholders (agrarische sector, maar ook actoren in stedelijke gebieden) voor verhogen biodiversiteit kan lager zijn dan verondersteld, en levert een risico op het niet halen van deze doelstelling;
2 kans op een verbetering van de biodiversiteit door (bufferzones met) natuurinclusieve landbouw;	2 door een toename van het ruimtebeslag in en rondom stedelijke regio's, onder andere voor wonen, werken en energie, kan de biodiversiteit in stedelijke gebieden afnemen
3 kans op meer ruimte voor natuurverbindingen door concentratie waardoor de biodiversiteit toeneemt	

Tabel 2.3 Staat van de biodiversiteit - perspectief 3: Ontspannen Overijssel

Kansen	Risico's
1 kans op een toename aan biodiversiteit door meanderen, verondiepen en vergroenen van beken in Twente;	1 er wordt vooral gezocht naar lokale maatregelen, wat versnippering van natuur in de hand kan werken, met een reëel risico voor de biodiversiteit;
2 kans op een verbetering van de biodiversiteit door (bufferzones met) natuurinclusieve landbouw;	2 risico op lokale afname van (soms kwetsbare) biodiversiteit door spreiding van functies. Hierdoor
3 meer spreiding en de aanleg van natuur- en recreatiegebieden rond steden leidt tot meer diversiteit aan habitat en daarmee tot meer biodiversiteit	grotere ruimteclaims op meer plekken in de provincie

Tabel 2.4 Staat van de biodiversiteit - perspectief 4: Eigenwijs Overijssel

Kansen	Risico's
1 meer spreiding en de aanleg van natuur- en recreatiegebieden rond steden leidt tot meer diversiteit aan habitat en daarmee tot meer biodiversiteit;	1 door faciliteren van grotendeels productie gedreven landbouw bestaat het risico op een verdere en ernstige afname van biodiversiteit in landbouwgebieden;
2 kans op een verbetering van de biodiversiteit door bufferzones met groenblauwe dooradering, bosaanplant en beleeflandbouw	2 er wordt vooral gezocht naar lokale maatregelen, wat versnippering van natuur in de hand kan werken, met een reëel risico voor de biodiversiteit;
	3 risico dat door marktwerking de publieksfunctie van natuur gaat domineren, met als gevolg een (onvoorspelbare) afname van de biodiversiteit in de daarvoor beschikbare habitattypen

2.1.2 Vergelijking perspectieven

Perspectief 2 biedt de meeste kansen voor een verbetering van de staat van de biodiversiteit. De biodiversiteit kan toenemen door verschillende soorten maatregelen, zoals de natuurinclusieve landbouw, het vernatten van beekdalen en de aanleg van natuurverbindingen. Bufferzones en groenblauwe dooradering zorgen ook bij perspectief 3 en 4 voor een kans op verbetering van de biodiversiteit. Bij perspectief 1 liggen de meeste kansen robuustere natuurgebieden.

Bij perspectief 3 en 4 wordt ingezet op lokale initiatieven, waardoor versnippering kan ontstaan. Bovendien kan in perspectief 4 de publieksfunctie van natuur gaan domineren, waardoor biodiversiteit geen prioriteit krijgt. Perspectief 1 zorgt door concentratie voor biodiversiteitarme gebieden in bijvoorbeeld hoogstedelijk gebied of bij hoogproductieve landbouw. Samenvattend kennen perspectief 1 en 4 de meeste risico's voor de staat van de biodiversiteit.

Tabel 2.5 Beoordeling van de perspectieven: overzicht van kansen en risico's

Criterium	Doel	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effectbeoordeling perspectieven				
		Beoordeling	Beoordeling	1	2	3	4	
staat van de biodiversiteit	condities voor planten- en diersoorten op orde	matig	matig	kansen	+	++	+	+
				risico's	--	-	-	--

2.2 Areaal en kwaliteit van beschermde natuurgebieden

2.2.1 Effecten per perspectief

Tabel 2.6 Areaal en kwaliteit van beschermde natuurgebieden - perspectief 1: Geconcentreerd Overijssel

Kansen		Risico's	
1	het NNN wordt verstevigd en robuust verbonden;	1	concentratie van NNN gebied beperkt mogelijkheden voor uitbreiding van het areaal natuur;
2	door middel van technische maatregelen worden optimale omstandigheden gecreëerd om waardevolle natuurgebieden in stand te houden;	2	wanneer technische maatregelen onvoldoende effect hebben ontstaan risico's voor de kwaliteit van natuurgebieden;
3	bufferzones rondom natuurgebieden zorgen voor minder externe druk op het gebied	3	omvang van de effecten van verstedelijking en nieuwe energie op Natura 2000 en NNN kunnen groter zijn dan wordt verondersteld

Tabel 2.5 Areaal en kwaliteit van beschermde natuurgebieden - perspectief 2: Zelfbewust Overijssel

Kansen	Risico's
door natuurinclusieve zones rondom natuurgebieden kan de kwaliteit van beschermde natuurgebieden toenemen	1 het risico bestaat dat door verdere recreatiedruk de publieksfunctie van natuur blijft toenemen, wat een negatief effect kan hebben op beschermde natuurgebieden;
	2 omvang van de effecten van verstedelijking en nieuwe energie op Natura 2000 en NNN kunnen groter zijn dan verondersteld

Tabel 2.6 Areaal en kwaliteit van beschermde natuurgebieden - perspectief 3: Ontspannen Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
door bufferzones met natuurinclusieve landbouw rondom NNN kan de kwaliteit van de NNN verbeteren	1 risico dat door aanpassing aan het natuurlijk systeem bestaande natuurkwaliteiten in huidige natuurgebieden verloren gaan;	het initiatief moet vanuit de samenleving komen, hierdoor is er geen zekerheid dat natuurinclusieve landbouw rondom/in de directe omgeving van NNN komt
	2 risico dat de publieksfunctie van natuur gaat domineren, met als gevolg een (onvoorspelbare) afname van de kwaliteit van beschermde natuurgebieden;	
	3 verspreide verstedelijking en verspreide nieuwe energie kunnen leiden tot 'uitgesmeerde' en	

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
	daarmee relatief omvangrijke negatieve effecten op natuurgebieden	

Tabel 2.7 Areaal en kwaliteit van beschermde natuurgebieden - perspectief 4: Eigenwijs Overijssel

Kansen	Risico's
1 kans op verbetering kwaliteit NNN door innovatieve stalsystemen in zones rondom NNN waardoor minder depositie plaatsvindt;	1 risico dat de publieksfunctie van natuur gaat domineren, met als gevolg een (onvoorspelbare) afname van de kwaliteit van beschermde natuurgebieden;
2 de NNN kan goed ontwikkeld worden en door scheiding van kwetsbare functies ook relatief onbedreigd ontwikkelen	2 verspreide verstedelijking en verspreide nieuwe energie kunnen leiden tot 'uitgesmeerde' en daarmee relatief omvangrijke negatieve effecten op natuurgebieden

2.2.2 Vergelijking perspectieven

In alle perspectieven wordt ingezet op een verbetering van de kwaliteit van beschermde natuurgebieden. Dit kan door bufferzones bij perspectieven 1, 2 en 3 of door innovatieve stalsystemen bij perspectief 4. Bij perspectief 1 worden daarnaast de natuurgebieden in stand gehouden door technische oplossingen.

De risico's voor het areaal en de kwaliteit van beschermde natuurgebieden lijken beperkt voor alle perspectieven. Bij perspectief 1 bestaat het risico dat de technologie waarop wordt ingezet voor natuurbehoud niet voldoende blijkt te werken. Bij perspectief 3 wordt aangepast aan het natuurlijk systeem waardoor beschermde natuurgebieden natuurkwaliteiten kunnen verliezen.

Tabel 2.10 Beoordeling van de perspectieven: overzicht van kansen en risico's

Criterium	Doel	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effectbeoordeling perspectieven				
		Beoordeling	Beoordeling	1	2	3	4	
areaal en kwaliteit van beschermde natuurgebieden	behoud en versterking van de kwaliteit van natuur en een samenhangend netwerk van natuurgebieden	matig	matig	kansen	++	+	+	+
				risico's	--	-	--	-

2.3 Areaal en kwaliteit natuur buiten beschermde gebieden

2.3.1 Effecten per perspectief

Tabel 2.11 Areaal en kwaliteit natuur buiten beschermde gebieden - perspectief 1: Geconcentreerd Overijssel

Kansen	Risico's
1 bufferzones rondom beschermde natuurgebieden zorgen voor een toename van het areaal natuur;	1 hoge concentraties van hoogproductieve landbouw, stedelijk gebied, bedrijventerreinen en nieuwe energie kunnen negatieve effecten hebben op natuur in de omgeving;
2 het creëren van ruimte voor natuur(verbindingen) verbindt natuurgebieden die nu nog geïsoleerd van elkaar liggen;	2 intensivering van de landbouw zorgt voor risico voortzetting van de afname van kleine landschapselementen
3 er worden bossen aangeplant waar dit ook andere doelen kan dienen, zoals rond steden voor het tegengaan van wateroverlast en de opslag van koolstof en op landbouwgebied voor natuurherstel en klimaatadaptatie. Door de aanplant neemt het areaal natuur toe	

Tabel 2.8 Areaal en kwaliteit natuur buiten beschermde gebieden - perspectief 2: Zelfbewust Overijssel

Kansen	Risico's
1 kans op toename van natuur door groenblauwe dooradering op locaties met de meeste potenties, zoals kleinschalig in Twente en Salland en op grotere schaal rondom landbouwgebieden;	1 het verweven van functies kan ertoe leiden dat de beoogde kwaliteit van bestaande en nieuwe natuur niet haalbaar is;
2 de inbedding van huidige kleinere gebieden in grotere structuren met stepping stones en groenblauwe dooradering verbindt gebieden die nog geïsoleerd van elkaar liggen;	2 concentratie van hoogproductieve landbouw, stedelijk gebied, bedrijventerreinen en nieuwe energie kunnen negatieve effecten hebben op natuur in de omgeving
3 regulering van recreatief gebruik van natuur vermindert de kans op verstoring;	Deze risico's zijn echter niet significant ten opzichte van de referentiesituatie
4 bij de uitwerking van de bossenstrategie wordt aangesloten op de aanwezige natuurlijke waarden waardoor deze worden versterkt	

Tabel 2.9 Areaal en kwaliteit natuur buiten beschermde gebieden - perspectief 3: Ontspannen Overijssel

Kansen	Risico's
1 er wordt meer aangepast aan het natuurlijk systeem waardoor meer spontane en robuuste natuur kan ontstaan;	1 het verweven van functies kan ertoe leiden dat de beoogde kwaliteit van bestaande en nieuwe natuur niet haalbaar is;
2 er wordt ingezet op groenblauwe dooradering, hierdoor kan natuur en de verbondenheid toenemen;	2 risico op afname kwaliteit en areaal natuur doordat verbondenheid kleinschalig en lokaal is, maatregelen zijn teveel versnipperd;
3 bij de uitwerking van de bossenstrategie wordt aangesloten op de aanwezige natuurlijke waarden waardoor deze worden versterkt	3 risico dat door aanpassing aan het natuurlijk systeem bestaande natuurkwaliteiten verloren gaan

Tabel 2.10 Areaal en kwaliteit natuur buiten beschermde gebieden - perspectief 4: Eigenwijs Overijssel

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
1 kans op een toename aan het areaal natuur buiten beschermde gebieden door natuureservaten en	1 meer spreiding van woningbouw en economische functies zorgt voor	inzet op natuur- en recreatiegebieden rondom steden vergroot het areaal,

Kansen	Risico's	Kanttekeningen
recreatiegebieden rondom steden en buffergebieden rondom NNN;	minder ruimte voor en meer druk op natuur;	bij de uitvoer rekening houden met de kwaliteit van deze gebieden
2 er worden ('incidenteel') bossen aangeplant waar dit ook andere doelen kan dienen, zoals rond steden voor het tegengaan van wateroverlast en de opslag van koolstof en op landbouwgebied voor natuurherstel en klimaatadaptatie. Door de aanplant neemt het areaal natuur toe	2 intensivering van de landbouw en spreiding van functies zorgt voor risico op voortzetting van de afname van kleine landschapselementen en de verbondenheid tussen natuurgebieden;	
	3 er wordt vooral gezocht naar lokale maatregelen waardoor het risico op versnippering kan ontstaan	

2.3.2 Vergelijking perspectieven

Perspectief 2 biedt de meeste kansen om het areaal en de kwaliteit van natuur buiten beschermde gebieden ten opzichte van de referentiesituatie te verbeteren. Natuurverbindingen en dooradering zorgen voor meer natuur door de gehele provincie. Daarnaast zorgt inbedding van kleine stukjes natuur voor minder versnippering en een toename aan kwaliteit. In perspectief 1 en 4 zorgen bufferzones en recreatiegebieden voor een toename aan natuur. Aansluiting bij het natuurlijk systeem zorgt voor meer spontane en robuuste natuur in perspectief 3.

Bij zowel perspectief 3 als 4 zorgt spreiding en vermenging van functies voor druk op de natuur buiten de beschermde gebieden. Intensivering en schaalvergroting van landbouw zorgen bij perspectief 1 en 4 voor een risico op voortzetting van de afname van kleine landschapselementen, waardoor meer versnippering van natuur ontstaat en kleinschalige, lokale natuur verdwijnt. Perspectief 4 kent, samenvattend, de meeste risico's voor natuur buiten de beschermde gebieden.

Tabel 2.15 Beoordeling van de perspectieven: overzicht van kansen en risico's

Criterium	Doel	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effectbeoordeling perspectieven				
				1	2	3	4	
		Beoordeling	Beoordeling					
areaal en kwaliteit natuur buiten beschermde gebieden	behoud en versterking van de kwaliteit van het landschap en een samenhangend netwerk van natuurgebieden	slecht	slecht	kansen	+	++	0	+
				risico's	-	0	-	--